

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАЪЛИМДА МЕДИА
КОМПЕТЕНЦИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Шалола Рахмонова

Инглиз тили ўқитувчиси, ISFT институти,

Ўзбекистон, Тошкент

E-mail: sh.faxriddinova@gmail.com

Аннотация. Мазкур тезисда медиа компетенция тушунчасининг жамият ривожланишидаги аҳамияти, унинг таълим жараёнидаги ўрни ва глобаллашув шароитидаги ўзига хос хусусиятлари ёритилган. Шунингдек, рақамли технологияларни таълим жараёнига интеграция қилиш, халқаро ҳамкорликни кучайтириш ҳамда талабаларда танқидий фикрлаш ва ижодкорликни ривожлантиришининг аҳамияти кўрсатилган.

Калит сўзлар: Медиа компетенция, медиа саводхонлик, ахборот технологиялари, танқидий фикрлаш, ижодкорлик, таълим жараёни, халқаро ҳамкорлик, миллий тажриба.

Жамият тараққиётини ҳаётимизнинг барча соҳаларида акс этувчи ахборот миқдори кескин ортиши билан тавсифлаш мумкин. Бугунги кунда ҳар бир шахс кундалик фаолияти давомида турли медиа манбалардаги жуда кўп хилдаги маълумотларга дуч келади. Шу сабабли ахборотни саралаш, танқидий таҳлил қилиш ва ундан самарали фойдаланиш кўникмаси, яъни медиа компетенция муваффақиятли жамият қурилишида муҳим ўрин тутди. ЮНЕСКО таъкидлашича, “зиддиятли манбалар орасида онгли тарзда ахборотни топиш, саралаш ва таҳлил қилиш қобилияти жамиятда демократик жараёнлар ҳамда таълим самарадорлиги учун пойдевор вазифасини бажаради”.⁷ Демак, жамиятнинг умумий интеллектуал салоҳияти шаклланиши, ёш авлодни тарбиялаш ва глобаллашув даврида рақобатбардошликни таъминлаш йўлида медиа компетенция устувор аҳамият касб этади.

Глобаллашув шароитида эса медиа кўникмаларни эгалламаган жамиятлар халқаро майдонда рақобатбардош бўла олмайдилар. Чунки ахборот алмашинувининг жадаллашуви, медианинг турли кўринишдаги иктисодий ёки сиёсий манипуляциялари шиддат билан ўсиб бораётган бир шароитда, ҳар бир шахс ўз олдида келган ахборотни холис баҳолай билиши керак. С.Поттер бу жараённи “ахборот фавқулодда кўпайиб кетаётган бир даврда, одамлар танқидий иммунитетни шакллантириш орқали ахборот зўриқиши (information overload)ни камайтириш, тўғри

⁷ UNESCO, 2011: Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers. Paris: UNESCO, 12-6.

қарор қабул қилиш ва жамиятда хабардорликни ошириш имкониятига эга бўлади”,⁸ деб изоҳлайди. Демак, медиа компетенция глобаллашув шароитида фақат шахсий манфаат ёки индивидуал ривожланиш учун эмас, балки жамиятда барқарорлик, илмий-амалий тараққиёт ва маданий ҳамкорликни таъминлашда ҳам муҳим ўрин тутди.

Чет эл мамлакатларида медиа таълимни ривожлантириш бўйича кўплаб самарали тизимлар шакллантирилган бўлиб, уларда медиа компетенция шахс тараққиёти ва жамият фаровонлиги учун стратегик аҳамиятга эга жиҳат сифатида кўриб чиқилади. Масалан, АҚШда мактаб таълимидаёқ турли ахборот манбалари билан ишлаш, медиа маҳсулотлар яратиш, танқидий фикрлаш машқларини амалга ошириш учун махсус дастурлар ишлаб чиқилган. Бунда талабалар онлайн тажриба ишлари, аудио-видео лойиҳалар устида ишлаш орқали ахборотни қайта ишлаш, бир неча манба билан таққослаш ва янгича медиаконтент яратиш каби кўникмаларни эгаллашади. Д.Бакенхем таъкидлашича, “таълим жараёнида медиа маҳсулотларни ўзлаштириш ва уларни муҳокама қилиш орқали талабалар ахборот муҳитининг фаол иштирокчиларига айланадилар, бу эса уларда тизимли фикрлаш ва ижодкорликни ривожлантиради”.⁹

Европа мамлакатларида, хусусан, Финляндия, Эстония ва Нидерландияда медиа саводхонликни эрта ёшдан бошлаб шакллантириш муҳим вазифа сифатида кўриб чиқилади. Махсус тартибда тайёрланган ўқув дастурлари орқали болалар мультимедиа, интернет манбалари билан танишаркан, ахборотни саралаш, манба ишончилигини баҳолаш, сурат ёки видеолардаги маълумотлар ортида турган мақсадни тушуниш каби кўникмаларни эгаллашади. ЮНЕСКО ҳисоботида таъкидланишича, “чуқурлашган медиа ва ахборот саводхонлиги жамиятда демократик жараёнлар, фикрлар хилма-хиллиги ва илмий инновацияларни рағбатлантиради”.¹⁰ Канададаги медиа таълим тажрибасида эса талаба-мураббий ҳамкорлиги алоҳида эътиборга олинади, бу жараёнда талабалар турли ахборот платформалари билан мустақил ишлашни ўрганиб, натижаларни бошқалар билан муҳокама қилишади.

Мамлакатимизда таълим соҳасида рақамли технологиялардан фойдаланишни кенгайтириш мақсадида бир қатор стратегик ҳужжатлар қабул қилинди. Хусусан, “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси доирасида таълим муассасалари рақамли инфратузилма билан таъминланиши, онлайн платформа ва электрон кутубхоналардан фойдаланиш имкониятлари кенгайтирилиши назарда тутилган. Бу эса медиа компетенцияни ривожлантириш учун муҳим пойдевор вазифасини бажаради. С.Поттер таъкидлашича, “ахборот муҳитини интерактив онлайн дастурлар билан

⁸ Potter, 2016: *Media Literacy. 8th edition. Thousand Oaks: SAGE Publications*, 38-6.

⁹ Buckingham, 2003: *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge: Polity Press*, 26-6.

¹⁰ UNESCO, 2011: *Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers. Paris: UNESCO*, 22-6.

бойитиш талабаларда танқидий фикрлаш ва жамоавий ҳамкорлик кўникмалари ривожланишига замин яратади”.¹¹

Медиа компетенцияни ривожлантиришда хорижий давлатлар, халқаро ташкилотлар ва нодавлат ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш ўта муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, Британия кенгаши (British Council) каби тузилмалар томонидан медиатаълим бўйича ташкил этилаётган семинарлар, маҳорат дарслари ва илмий анжуманлар ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда миллий таълим тизимида илғор тажрибаларни мослаштириб жорий этиш учун бой имконият яратади. ЮНЕСКО ўз резолюцияларида таъкидлашича, “медиа таълим — бу бутун жамият даражасида медиа ва ахборот саводхонлиги маданиятини шакллантириш механизми”.¹² Шу муносабат билан халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш орқали медиа компетенция бўйича илғор лойиҳаларда иштирок этиш, хорижий мутахассислар билан тажриба алмашиш, биргаликда илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш каби чоралар жуда самарали ҳисобланади.

Медиа компетенция – бу фақат ахборотни тушуниш ёки техник кўникмалар билан чегараланиб қолмайдиган, кенг қамровли тушунчадир. У ахборотни излаш, саралаш, танқидий баҳолаш, ижодий қайта ишлаш, ахлоқий мезонлар асосида ундан фойдаланиш ва уни турли форматда тақдим этишни ўз ичига олади. Д.Бакенхем таъкидлаганидек, “ахборотни тушуниш билан чекланмасдан, уни қайта ишлаб, жамоа билан муҳокама қилиш жараёни медиа таълимда талабаларни ахборот муҳитининг фаол иштирокчиларига айлантиради”.¹³ Шу маънода, медиа компетенция ҳам шахсий ривожланиш, ҳам жамият тараққиёти учун истиқболли масала ҳисобланади. Чунки у бир пайтнинг ўзида технологиялар билан ишлаш малакаси, ахборотлар оқимида ўз йўлини топа олиш қобилияти, креатив фикрлаш ҳамда ахборот хавфсизлиги каби муҳим омилларни бирлаштиради.

Замонавий таълим тизимида медиа компетенция ривожини таъминлаш орқали изланувчан, танқидий фикрлай оладиган, ахборотни ижодий қайта ишлайдиган авлодни тарбиялаш мумкин. Махсус медиа курслар, рағбатлантирувчи лойиҳалар, рақамли платформалар ва ахборот технологиялари билан бойитилган машғулотларни жорий этиш амалий самара беради. ЮНЕСКО маълумотларида таъкидланишича, “жамиятда ахборот етиштириш ва улардан оқилона фойдаланиш кўникмалари сифатида шаклланган медиа саводхонлик таълим сифатини бир неча босқич юқорига кўтариши мумкин”.¹⁴

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, медиа компетенцияни шакллантиришда чет эл тажрибаси, миллий таълим тизимида рақамли технологиялардан фойдаланиш

¹¹ Potter, 2016: *Media Literacy*. 8th edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, 41-6.

¹² UNESCO, 2011: *Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers*. Paris: UNESCO, 29-6.

¹³ Buckingham, 2003: *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press, 26-6.

¹⁴ UNESCO, 2011: *Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers*. Paris: UNESCO, 12-6.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'UYALAR

имкониятлари ва халқаро ҳамкорликни кучайтириш масалалари бир-бирини тўлдирувчи омиллар сифатида намоён бўлади. Чет эл мамлакатларида медиа таълимни ёшдан оқ узлуксиз тизимда жорий этиш, талабаларни ахборотни ижодий қайта ишлаш ва танқидий таҳлил қилиш жараёнларига жалб этиш асосий йўналиш сифатида кўрилатган бўлса, Ўзбекистон таълим тизимида рақамли инфратузилма, электрон кутубхоналар ҳамда замонавий платформаларни жорий этиш, амалий лойиҳалар ташкил этиш орқали бу имкониятни кенгайтира олиш мумкин. Шу билан бирга, халқаро ташкилотлар ва хорижий таълим муассасалари билан ҳамкорликни кучайтириш, семинар ҳамда лойиҳаларда биргаликда иштирок этиш орқали медиа саводхонлик бўйича илғор тажрибалар ўрганилади ва миллий шароитда мослаштирилади. Натижада, жамиятда ахборотни танқидий баҳолай оладиган, медиада онгли фаолият кўрсата оладиган, креатив фикрлаш ва жамоавий ҳамкорлик кўникмалари ривожланган ёшлар қатлами шаклланади. Бу эса жамиятнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш, демократик жараёнлар ва илмий-амалий тараққиётни рағбатлантиришда муҳим ўрин тутди.

Адабиётлар рўйхати:

1. UNESCO (2011). *Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers*. Париж: ЮНЕСКО.
2. Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press.
3. Potter, W. J. (2016). *Media Literacy. 8th edition*. Thousand Oaks: SAGE Publications.